

## บทที่ 2

### การทบทวนความรู้เดิม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เรื่องการพัฒนารูปแบบการบูรณาการเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับอำเภอ อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทบทวนความรู้เดิม ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดสวัสดิการและเครือข่าย มีสาระสำคัญดังนี้

#### 2.1 ความรู้เดิมเกี่ยวกับสวัสดิการสังคม

##### ความหมายหมายมวมมองต่อสวัสดิการสังคม

มีผู้ให้ความหมายสวัสดิการในหลายลักษณะทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมองสวัสดิการในฐานะ ภาวะ ระบบ สถาบัน โครงการ กิจกรรม การดำเนินงาน การเอื้อให้เกิดการให้ และการได้รับประโยชน์

##### สวัสดิการในมุมมองภาวะ

สวัสดิการ(welfare)หมายถึง การทำให้เกิดภาวะสวัสดิหรือการทำให้มีความเป็นอยู่ที่ดี (wellbeing) ทั้งนี้มีผู้ให้ความหมายสวัสดิการในหลายลักษณะทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

##### สวัสดิการในมุมมองเชิงระบบ

สวัสดิการ หมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไข ปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม เพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึง เหมาะสม เป็นธรรม และเป็นตามมาตรฐานทั้งทางด้านการศึกษา สุขภาพอนามัย ที่อยู่อาศัย การทำงานและการมีรายได้ นันทนาการ กระบวนการยุติธรรมและบริการทางสังคมทั่วไป โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิที่ประชาชนต้องได้รับ และมีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการทางสังคมทุกระดับ (พระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคม, 2546 )

##### สวัสดิการในมุมมองเชิงสถาบัน

สวัสดิการสังคมเป็นสถาบันที่สำคัญในสังคม ในขณะที่ทุกสังคมมักจะประกอบด้วยอย่างน้อย 5 สถาบันหลัก ได้แก่ (1) สถาบันครอบครัว (2) สถาบันการศึกษา (3) สถาบันศาสนา (4) สถาบันการเมือง และ (5) สถาบัน เศรษฐกิจ สวัสดิการสังคม นับเป็นสถาบันที่หก ที่มีการหน้าที่เด่นชัดในสังคม และมีความสัมพันธ์อย่างแยกไม่ออกกับสถาบันทั้ง 5 ข้อ ข้างต้น

### สวัสดิการในมุมมองการให้

สวัสดิการ หมายถึง การให้สิ่งเอื้ออำนวยให้ผู้ทำงานมีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและสะดวกสบาย (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

### สวัสดิการในมุมมองการได้รับ

สวัสดิการสังคม หมายถึง การได้รับการกินดีอยู่ดี (well-being) หรือในทางเศรษฐศาสตร์ อาจหมายถึงการได้รับความพอใจ การได้รับอรรถประโยชน์ จากการได้บริโภคสินค้าหรือได้รับบริการ (ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ, 2546)

สวัสดิการสังคม หมายถึง การได้รับผลประโยชน์ ได้รับบริการ ได้รับสิ่งของ (goods) ทำให้เกิดการกินดีอยู่ดี (Gordon and Spicker, 1999: 143) การได้รับผลประโยชน์ ได้รับบริการ ได้รับสิ่งของ (goods) เพื่อทำให้เกิดการกินดีอยู่ดี (Gordon and Spicker, 1999: 143)

### สวัสดิการในมุมมองการจัดกิจกรรม เฟเดอริโก (Federico 1980: 5-6) อธิบายว่า

กล่าวได้ว่า สวัสดิการสังคม มีความหมายกว้างในฐานะบริการหรือโครงการที่ทั้งภาคราชการและภาคเอกชนจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่หรือคุณภาพชีวิตประชาชนโดยไม่จำแนกฐานะและชนชั้น บริการสวัสดิการสังคมอาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะกว้างๆ คือ

1. สวัสดิการสังคมมุ่งแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนหรือบำบัดรักษา ทดแทนฟื้นฟู (remedial, supplemental, substitute or rehabilitative social welfare) เช่น แก้ไขฟื้นฟูเด็กที่กระทำผิดในสถานพินิจ รับเด็กเข้าสถานสงเคราะห์ จัดหาครอบครัวอุปการะ ปรับปรุงสภาพด้านกายภาพในชุมชนแออัด เป็นต้น

2. สวัสดิการสังคมที่มุ่งป้องกันปัญหา (prevent social welfare) เช่น การฝึกอาชีพเยาวชน บริการสาธารณสุขมูลฐาน เป็นต้น

3. สวัสดิการที่มุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิด จิตใจ ทักษะประชาชน (developmental social welfare) เช่น การฝึกอบรมและพัฒนาความเป็นผู้นำ การพิทักษ์สิทธิพื้นฐานของประชาชน การพัฒนาชุมชน เป็นต้น (ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์, 2547)

สรุปได้ว่า ความหมายสวัสดิการสังคมหมายถึง ระบบการจัดบริการทางสังคมซึ่งเกี่ยวกับการป้องกัน การแก้ไขปัญหา การพัฒนาและการส่งเสริมความมั่นคงทางสังคม โดยการจัดสวัสดิการดังกล่าวจะต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของประชาชน และความมั่นคงทาง

สังคมในระดับมาตรฐาน เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความเป็นธรรมในสังคม โดยประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการสังคม

### หลักการปฏิบัติงานด้านสวัสดิการสังคม

การจัดสวัสดิการสังคมอิงอยู่กับหลักการพื้นฐาน 5 ประการคือ

1. หลัก สิทธิมนุษยชน (human right) เช่น สิทธิของเด็ก ผู้พิการทุพพลภาพที่มีสิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครอง ได้รับบริการพื้นฐานที่ประชาชนไทยควรจะได้รับ เช่นบริการด้านการศึกษา ภาควัยเด็ก ได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย
2. ความต้องการขั้นพื้นฐาน (basic needs) ประชาชนทุกคนควรได้รับบริการสวัสดิการสังคมขั้นพื้นฐานจากรัฐ เช่น การศึกษาภาคบังคับ บริการสุขภาพอนามัยของรัฐ เป็นต้น ซึ่งรัฐได้กำหนดให้มีเครื่องชี้วัดถึงความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อให้สามารถตอบสนองกับปัญหาและความต้องการของคนในสังคมได้ในระดับหนึ่ง
3. ความเป็นธรรมทางสังคม (Social justice) สวัสดิการสังคมที่ดีจะต้องเป็นบริการที่อยู่บนพื้นฐานความถูกต้องของกฎหมาย ความยุติธรรมทางสังคม บริการที่ไม่เลือกปฏิบัติไม่ว่าจะเป็นเพศ ชนชั้น สติปัญญา ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งหลักการข้อนี้ยังแสดงถึงความครอบคลุมครบถ้วนของบริการสวัสดิการสังคมโดยไม่ถูกคัดโอกาสออกไป
4. การมีส่วนร่วมของคนในสังคมทุกระดับ (participation) บริการสวัสดิการสังคมที่จำเป็นต้องตระหนักถึงหลักการมีส่วนร่วมของคนทุกคนในสังคม เพราะฉะนั้นจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้คนทุกกลุ่มทุกระดับที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่ร่วมคิดค้นปัญหาร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมจัดบริการ และร่วมติดตามประเมินผลบริการที่จัดให้ว่าเป็นที่พึงพอใจ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคมมากน้อยเพียงใด
5. ความโปร่งใส (transparency) หลักการข้อนี้เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนองค์กรต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดบริการสามารถเข้ามาร่วมตรวจสอบถึงความถูกต้องความเหมาะสมของโครงการ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนผู้รับบริการเป็นหลัก โดยองค์การจะต้องใช้กระบวนการการประชาธิปไตยเข้ามาในการจัดบริการสวัสดิการสังคม เช่นการมีตัวแทนเข้ามาเป็นปากเสียงการติดตามตรวจสอบผลงานของรัฐให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง (รพีพรรณ คำหอม, 2545, หน้า 136)

## รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคม

รูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมของประเทศใด ขึ้นอยู่กับแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมที่นำมาใช้ เช่นหากนำแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมแบบเก็บตก ก็จะเป็นเพียงการช่วยเหลือแบบชั่วคราว บรรเทาปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าเป็นการเอาใจจริงเอาใจในการตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาในภาพกว้าง หากนำแนวคิดการจัดสวัสดิการสังคมแบบสถาบันมาใช้ก็จะถือว่า เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของสถาบันต่างๆ โดยเฉพาะรัฐในการจัดการกับปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมในภาพกว้างซึ่งเป็นหน้าที่ของทุกส่วนที่จะต้องมาช่วยกัน แนวคิดสวัสดิการสังคมประชาธิปไตย เชื่อว่ากลไกการตลาดทำหน้าที่จัดสวัสดิการสังคมให้กับคนในสังคม แต่รัฐยังจำเป็นต้องแทรกแซงและทำหน้าที่จัดสรรทรัพยากรให้กับคนจนที่ขาดโอกาสในสังคม เนื่องจากสังคมจะมีช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจน ความไม่เป็นธรรมและการเอาใจเอาเปรียบในสังคม รัฐจึงเป็นสถาบันทางสังคมที่จัดสวัสดิการให้แก่ประชาชน โดยมีการนำเรื่องรัฐสวัสดิการมากล่าวถึงในแนวคิดนี้ แนวคิดสวัสดิการสังคมเสรีนิยมใหม่ เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลเป็นหลัก คนที่มีความสามารถรัฐไม่จำเป็นต้องเข้าไปแทรกแซง ในการดูแลและจัดสวัสดิการให้กับคนจน ควรให้คนจนช่วยเหลือตนเองโดยหางานทำ บริการสวัสดิการสังคมไม่ใช่เป็นสิทธิของประชาชนที่พึงจะได้รับจากรัฐ เพราะเป็นการใช้ทรัพยากรมากเกินไป ทรัพยากรมีอยู่จำกัด รัฐจึงจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด หามาตรการจูงใจให้คนในสังคมทำงาน รวมทั้งสร้างระบบโครงข่ายการคุ้มครองทางสังคม และปรับเปลี่ยนวิธีการลงทุนในแบบต่าง ๆ โดยทั่วไปรูปแบบการจัดสวัสดิการสังคมทั้งในส่วนของภาครัฐหรือองค์กรเอกชนจะมี 3 รูปแบบ ได้แก่

1. การจัดสวัสดิการในรูปแบบสิทธิที่ประชาชนพึงได้รับ เช่น การศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. การจัดสวัสดิการในรูปแบบการตรวจสอบ เช่น การแก้ไขปัญหาสังคมและความยากจนเชิงบูรณาการ
3. การจัดสวัสดิการสังคมในรูปแบบการมีส่วนร่วม เช่น การประกันสังคม การประกันสุขภาพ และการประกันเอื้ออาทร เป็นต้น

งานสวัสดิการสังคมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในสังคม ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีและมีคุณภาพชีวิต 7 ด้าน ดังนี้ (คณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิการสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ฉบับที่ 4,2545)

1. **การมีสุขภาพอนามัยที่ดี** หมายความว่า ประชาชนพึงได้รับการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ การรักษาพยาบาล การส่งเสริมและพัฒนาสุขภาพร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมอย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกันโดยประชาชนไทย ไม่ว่าเพศใด อายุวัยใด เชื้อชาติใด ศาสนาใด อยู่ในภูมิภาคใด หรืออยู่ในวัฒนธรรมใด มีความสนใจในทางการเมือง มีแบบแผนการดำรงชีวิตเช่นใด หรือมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมในระดับชั้นใดก็ตาม พึงได้รับการสวัสดิการสังคมด้านสุขภาพอนามัยที่ได้มาตรฐานอย่างทั่วถึง เสมอภาค เป็นธรรมสอดคล้องกับความต้องการและสถานการณ์ปัญหาของบุคคล กลุ่มบุคคล และประชาชน

2. **การมีการศึกษาที่ดี** หมายความว่า ประชาชนพึงได้รับการที่ส่งเสริมและพัฒนาตนเองให้มีความรู้ทักษะ ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพต่อไปและแม้ว่าประชาชนจะมีข้อบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม หรือด้อยโอกาสทางการศึกษา ก็จะได้รับบริการการศึกษา พิเศษและจัดรูปแบบการศึกษาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนที่มีข้อจำกัดเหล่านั้น ทั้งนี้ประชาชนทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างน้อยที่สุด คือการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐาน ความพิการ ความบกพร่องด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม การเป็นประชาชนผู้ด้อยโอกาส ชนกลุ่มน้อย คนต่างวัฒนธรรม ต่างศาสนา ต่างความเชื่อ ต่างความสนใจทางการเมือง ต่างแบบแผนการดำเนินชีวิต ผู้อยู่ในภูมิภาคท้องถิ่นห่างไกล เป็นผู้ด้อยโอกาส หรือแม้แต่เพศ วัยพิวพรรณ ต้องไม่เป็นเหตุให้ประชาชน ผู้ใดขาดโอกาสทางการศึกษา หรือได้รับบริการทางการศึกษาน้อยกว่าหรือด้อยกว่า ไม่เป็นธรรมหรือไม่เท่าเทียมกับประชาชนโดยทั่วไป

3. **การมีที่อยู่อาศัย** หมายความว่า การที่ประชาชนมีที่อยู่อาศัยตามควรแก่อัตภาพ ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในตนเองเดียวกัน ประชาชนทุกคนควรจะได้มีที่อยู่อาศัยตามแต่กำลังความสามารถของบุคคลที่จะได้มา อย่างน้อยที่สุดที่อยู่อาศัยต้องให้ความปลอดภัย ความมั่นคง อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ไม่มีสภาพเสื่อมโทรมแออัด แวดล้อมด้วยมลพิษหรือเสี่ยงต่อภัยพิบัติ เสี่ยงต่อความเสื่อมเสียทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

4. **การมีงานทำ การมีรายได้ และการมีสวัสดิการแรงงาน** หมายความว่า ประชาชนมีงานทำที่ทำให้มีรายได้อย่างน้อยเพียงพอแก่การดำรงชีพงานที่ทำมีสวัสดิการที่ดีหรืออย่างน้อยตามที่กฎหมายกำหนด งานที่ต้องไม่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วย อุบัติเหตุและอุบัติภัยต่างๆไม่ใช่งานที่สร้างความเสื่อมเสียแก่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรมหรือผิดกฎหมาย ประชาชนมีความภาคภูมิใจในงานที่ทำและมีโอกาสก้าวหน้าในการทำงานนั้นๆ ประชาชนต้องได้รับรายได้และสวัสดิการจากการทำงานอย่างเสมอภาคเท่าเทียมและยุติธรรม ประชาชนสามารถรวมกลุ่มรวมตัวกันปกป้องผลประโยชน์ของตนในรูปของสหภาพแรงงาน และเมื่อมีการเลือกปฏิบัติหรือประชาชน

ทราบว่าไม่ได้รับความยุติธรรมในเรื่องรายได้ สภาพการทำงาน การจ้างงานและสวัสดิการแรงงาน ประชาชนต้องได้รับความคุ้มครองจากหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง กระบวนการและกลไกด้านแรงงานสัมพันธ์ต้องสามารถรองรับปัญหาและความต้องการของประชาชนด้านนี้ได้

**5. การมีความมั่นคงทางรายได้** หมายความว่าถึง ประชาชนทุกคนที่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพได้รับการคุ้มครองในเรื่องความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของตนและครอบครัว ในรูปของการประกันสังคมซึ่งครอบคลุมเรื่องผลประโยชน์จากการประกันสุขภาพ การสงเคราะห์บุตร การชดเชยการขาดรายได้จากการเจ็บป่วย พิกัดทุพพลภาพ ชราภาพ และการว่างงาน การประกันสังคมเป็นมาตรการหนึ่งที่จะสร้างความมั่นคงทางสังคมโดยเฉพาะกับประชาชนผู้มีรายได้ประจำ ไม่ให้ได้รับความเดือดร้อนเมื่อมีเหตุให้สูญเสียรายได้ทั้งหมดบางส่วนหรือไม่พอเพียงกับการยังชีพ

**6. นันทนาการ** หมายความว่าถึง ประชาชนมีกิจกรรมนันทนาการเพื่อการบันเทิงและการพักผ่อนใจอย่างมีคุณภาพ โดยกิจกรรมนันทนาการนั้น ๆ ไม่เป็นการทำให้เสื่อมเสียศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ผิดศีลธรรม ผิดกฎหมาย ไม่เป็นการเอารัดเอาเปรียบ กดขี่ข่มเหงหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในกลุ่มอื่น ๆ

**7. การบริการสังคมทั่วไป** หมายความว่าถึง การให้บริการแก่ประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มคนยากจนผู้ด้อยโอกาสและกลุ่มเปราะบางพิเศษ เพื่อช่วยสร้างเสริม การมีคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขตามควรแก่อัตภาพ

### สวัสดิการสังคม

สามารถเข้าใจได้ว่า สวัสดิการสังคม เป็นการเอื้ออำนวย หรือสนับสนุนกิจกรรม หรือเป็นระบบการจัดการทางสังคม ที่เป็นการสร้างเสริมศักยภาพ ให้สามารถเผชิญปัญหาทางกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม ให้มีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีในมิติ สุขภาพ, การศึกษา, ที่อยู่อาศัย, งาน อาชีพ, ความมั่นคง ฯลฯ

### การจำแนกสวัสดิการสังคม

**1. จำแนกตามระดับของสวัสดิการสังคม** สามารถจัดระดับได้ดังนี้คือ

|          |                                                                         |
|----------|-------------------------------------------------------------------------|
| ระดับต้น | เป็นการแก้ปัญหาความเดือดร้อน บำบัดรักษาและทดแทนฟื้นฟู                   |
| ระดับสอง | เป็นการจัดสวัสดิการ โดยเน้นการป้องกันปัญหา                              |
| ระดับสาม | เป็นการจัดสวัสดิการ ที่มุ่งพัฒนาศักยภาพ ความคิดจิตใจ ทักษะให้กับประชาชน |

## 2. จำแนกตามแนวคิด

แนวคิดดั้งเดิม : เป็นการจัดสวัสดิการแบบชั่วคราว เฉพาะหน้า เน้นการสงเคราะห์  
แก้ปัญหา

แนวคิดก้าวหน้า : เป็นการจัดสวัสดิการแบบระยะยาว เป็นการพัฒนาสถาบันและมองภาพ  
กว้าง เน้นเชิงป้องกัน

## 3. จำแนกตามรูปแบบ

1. การจัดสวัสดิการโดยยึดถือสิทธิประชาชนพึงมีพึงได้ ซึ่งเป็นพื้นฐาน
2. รูปแบบการตรวจตรา แก้ไขปัญหาความยากลำบาก ในรูปแบบการตอบสนองความ  
จำเป็นพื้นฐาน
3. รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้รับสวัสดิการ

### กระบวนการสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม

การสร้างและพัฒนาเครือข่ายทางสังคม อาศัยความสัมพันธ์พื้นฐาน คือ เครือญาติ เพื่อน  
เพื่อนบ้าน และพรรคพวกเพื่อนฝูง ฐานสถาบันวัด, โรงเรียน และกลุ่ม/องค์กร ชุมชนต่างๆ เช่น  
ศรัทธาวัดเดียวกัน อยู่โรงเรียนเดียวกัน และสังกัดกลุ่มสตรีแม่บ้าน เป็นต้น

ความสัมพันธ์บุคคลเป็นตัวกลางเชื่อมโยง คนถึงคน คนกับองค์กร และองค์กรภายนอกกับ  
ภายในชุมชน ทั้งนี้โดยมีช่องทางการสื่อสารระหว่างกันของสมาชิกเครือข่าย และผ่านการดำเนิน  
กิจกรรมของกลุ่มอาชีพบ้าง พิธีกรรมความเชื่อบ้าง มิติความสัมพันธ์อาจเป็นความสัมพันธ์เชิง  
วัฒนธรรม ความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ นำสู่  
ผลประโยชน์ร่วมกัน ตลอดจนเกิดความเข้าใจของคนในชุมชน

### สิทธิประชาชนด้านสวัสดิการสังคม

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติรับรองสิทธิ  
ประชาชนด้าน สวัสดิการสังคมที่จะได้รับการรับรองคุ้มครอง ส่งเสริม และสนับสนุนไว้ ดังต่อไปนี้  
( มานิตย์ จุมปา ,2547)

#### 1. ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

มาตรา 4 ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง  
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) คือ คุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุก

คนรัฐธรรมนูญใหม่ได้ให้ความสำคัญคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งหมายความว่ารัฐต้องปฏิบัติต่อประชาชน โดยถือว่าประชาชนเป็นมนุษย์คนหนึ่ง รัฐจะปฏิบัติต่อประชาชนเสมือนหนึ่งประชาชนไม่ใช่มนุษย์ไม่ได้ จะปฏิบัติต่อคนเสมือนหนึ่งคนเป็นสัตว์หรือสิ่งของไม่ได้

## 2. สิทธิการรวมตัวและการมีส่วนร่วม

2.1 มาตรา 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์ องค์การเอกชน หรือหมู่คณะอื่นการจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำการมิได้เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

2.2 มาตรา 190 กล่าวถึงการพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเด็ก คนชรา สตรี ในสภาผู้แทนราษฎรที่ได้พิจารณาโดยกรรมาธิการเต็มสภา ให้มีองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเข้าเป็นคณะกรรมาธิการวิสามัญด้วย ซึ่งหมายความว่า ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายจะได้รับการแก้ไข จะได้รับการพัฒนาและโอกาสต่างๆ ตรงตามความต้องการมากขึ้น เพราะจะมีผู้ทำงานเกี่ยวข้องกับเด็ก คนชรา สตรี โดยตรงเข้าไปเป็นปากเป็นเสียงแทน

## 3. สิทธิเด็ก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญแก่เด็กโดยได้ให้หลักประกันสิทธิเด็กไว้ในรัฐธรรมนูญจำนวน 6 มาตราด้วยกัน ( มานิตย์ จุมปา อ้างแล้ว, หน้า 105-106) คือ

3.1 มาตรา 30 กล่าวถึง ความเสมอภาคและความเท่าเทียมของบุคคล และห้ามการเลือกปฏิบัติเพราะเหตุแห่งความแตกต่างเรื่องอายุ ซึ่งหมายความว่า เด็ก ๆ จะมีฐานะเสมือนคนอื่นในสังคม มีสิทธิ เสรีภาพตามรัฐธรรมนูญกำหนด นอกจากการได้รับปัจจัย 4 แล้ว เด็ก ๆ จะมีโอกาสแสดงออกทั้งทางด้านความคิดและการกระทำเท่าที่ไม่เป็นการละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น และไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายกับตัวเด็กเอง

3.2 มาตรา 43 กล่าวถึงสิทธิในการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ฟรีจากรัฐ ซึ่งหมายความว่า รัฐจะต้องจัดการศึกษาในขั้นพื้นฐานฟรีแก่เด็ก โดยต้องจัดการให้ทั่วถึงและมีคุณภาพที่เท่าเทียมกัน

3.3 มาตรา 53 กล่าวถึงหน้าที่ของรัฐที่ต้องคุ้มครองและเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนที่ได้รับความรุนแรงในครอบครัวและไม่มีผู้ดูแลหรือถูกทอดทิ้ง ซึ่งหมายความว่า เด็กที่ได้รับความรุนแรงจาก

ครอบครัว ไม่ว่าจะถูกทุบตี ถูกล่วงเกินทางเพศ หรือถูกทอดทิ้ง ขาดปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต เป็นหน้าที่ของรัฐต้องเอื้อมมือเข้าไปช่วยเหลือเด็กเหล่านั้น

3.4 มาตรา 80 กล่าวถึงบทบาทของรัฐที่ต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็ก ซึ่งหมายความว่า รัฐต้องมีนโยบายการพัฒนาเด็กในด้านต่างๆ และคุ้มครองให้เด็กอยู่รอดปลอดภัยในสังคม

3.5 มาตรา 86 กล่าวถึงบทบาทรัฐที่ต้องคุ้มครองแรงงานเด็ก ซึ่งหมายความว่า รัฐต้องคุ้มครองการใช้แรงงานเด็กไม่ให้ละเมิดกฎหมายแรงงาน และต้องส่งเสริมสนับสนุนแรงงานเด็ก ให้ได้รับโอกาสทางสังคมเหมือนเด็กทั่วไปด้วย

#### 4. สิทธิผู้สูงอายุ

4.1 มาตรา 54 บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์และไม่มีรายได้เพียงพอแก่การยังชีพ มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 บัญญัติรับรองสิทธิผู้สูงอายุที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ

#### 5. สิทธิคนพิการ

มาตรา 55 บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพ มีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติ ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534 บัญญัติรับรองสิทธิคนพิการในด้านการสงเคราะห์ การพัฒนา และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ดังนี้

5.1 ด้านการแพทย์ การรักษาพยาบาล การฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ประเภทต่าง ๆ รวมทั้งอวัยวะเทียม และอุปกรณ์ในการบำบัดรักษา

5.2 ด้านการศึกษา ให้การศึกษาในทุกระดับที่เหมาะสมกับสภาพความพิการรวมทั้งอุปกรณ์การศึกษา

5.3. ด้านอาชีพ การแนะนำอาชีพ การฝึกอาชีพ โดยให้สถานประกอบการรับคนพิการ เข้าทำงาน ในอัตราที่เหมาะสมกับลูกจ้างอื่น

5.4 ด้านสังคม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคม โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในอาคารและสถานที่สาธารณะ

#### 6. นโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในการคุ้มครอง ส่งเสริมและสนับสนุนสิทธิประชาชน

เพื่อให้บรรลุเป้าแห่งสิทธิด้านสวัสดิการสังคมของประชาชน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 หมวด 5 จึงได้กำหนดหน้าที่รัฐไว้ เช่น

มาตรา 76 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ

มาตรา 80 รัฐต้องคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเสมอภาคของหญิงและชาย เสริมสร้างและพัฒนาความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว และความเข้มแข็งของชุมชน

รัฐต้องสงเคราะห์คนชรา ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพและผู้ด้อยโอกาสให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้

มาตรา 82 รัฐต้องจัดและส่งเสริมการสาธารณสุขให้ประชาชนได้รับบริการที่ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง

มาตรา 83 รัฐต้องดำเนินการให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

### แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

#### ความหมายและเงื่อนไขการก่อเกิด

โดยนิยาม เครือข่ายเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกันอย่างไร้ระเบียบ และมีการจัดการตนเอง ทั้งนี้ มีความไร้ระเบียบ(Chaos) และความเป็นระเบียบอยู่ในตัวเอง มีศักยภาพที่จะรวมตัวจัดระเบียบตนเองสู่กฎใหม่(New order) ทั้งนี้ เครือข่าย มีอยู่ใน สิ่งมีชีวิต ลักษณะข่ายใยชีวิต(Web of life) และข่ายใยทางสังคม(Social network) หรือเครือข่ายทางสังคม ที่มีการประสานจัดตั้ง เคลื่อนไหวทางสังคม เครือข่ายสังคมมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย และจุดมุ่งหมายร่วม มีการประสานงานในระยะเวลานานพอสมควร มีความสามารถติดต่อกันได้ โดยที่สมาชิกเครือข่ายมีอิสระต่อกัน แต่มีการถ้อยทีถ้อยอาศัย ที่มีทั้งไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียม ในกรณีเครือข่ายแนวตั้ง ที่มีผู้อุปถัมภ์และและผู้อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์และอีกส่วนหนึ่ง มีความเสมอภาคเท่าเทียม ในกรณีเครือข่ายแนวนอน ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายว่าการเสมอภาค เท่าเทียมหรือไม่ จึงขึ้นอยู่กับ “ระนาบ” ของความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์ในเครือข่ายจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงซ้อน หลากหลาย มีการแลกเปลี่ยน มีการให้และการรับ มีความเกี่ยวพันเหนียวแน่น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความถี่ ระยะเวลา และคุณภาพของกิจกรรม สร้างสัมพันธ์ภายในเครือข่าย

อีกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายนอกที่เครือข่ายเผชิญหน้ากับปัญหาหรือความกดดันร่วมที่เป็นมูลเหตุให้สมาชิกเครือข่ายเห็นตามความจำเป็นที่ต้องรวมและร่วมกันดำเนินการโดยเห็นประโยชน์และความสำคัญของเครือข่ายร่วมกัน

เครือข่ายเป็นค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีแก่นสารอยู่ที่ความไว้วางใจกัน(Trust) และพันธะผูกพัน(Commitment) การสร้างเสริมศักยภาพให้เกิดความเข้มแข็ง(Empowerment) เป็นสิ่งสำคัญที่สุดของการสร้างเครือข่าย (Baker : 4) การสร้างเครือข่ายจึงเป็นการสร้างความเข้มแข็งของตน (Human networking is self empowering)

### การบริหารจัดการ

หลักการจัดการเครือข่ายเป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดระเบียบตนเองของเครือข่าย ให้สามารถพัฒนารูปแบบ หรือกฎใหม่ ที่ทรงคุณค่ายิ่งกว่าเดิม โดยยึดหลักการมอบอำนาจและอิสรภาพ (Empowerment) แก่สมาชิกเครือข่ายในการจะใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใหม่ๆ ตามปณิธานความมุ่งมั่นร่วมกันของเครือข่าย

การจัดการปณิธานร่วมของเครือข่ายให้มีความชัดเจนและเชื่อมโยงกับกิจกรรมที่สมาชิกเครือข่ายร่วมกันทำด้วยความมุ่งมั่น เกิดความเข้าใจถึงคุณค่าและความเชื่อ ซึ่งทำให้ปณิธานความมุ่งมั่น ที่มีพลังสร้างสรรค์สูงขึ้นและมั่นคงขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ด้วยหลักการข้างต้น จึงสามารถจำแนกองค์ประกอบของ แนวคิดการจัดการเครือข่ายว่าต้องมี

1. การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร เพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกัน
2. การสร้างจุดหมายร่วมกันของเครือข่ายให้มีความชัดเจน
3. การเชื่อมโยงประสานผู้มีส่วนร่วม
4. การพัฒนาระบบการทำงานที่มีความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้
5. มีคนทำงานประสานเครือข่ายที่กระตือรือร้น
6. มีการสร้างความรู้สึกร่วมของบุคคลผู้ร่วมในเครือข่าย

ทั้งนี้ พระมหาสุทิตย์ ได้อธิบายการจัดการเครือข่ายว่า ควรมีการจัดการครบวงจร โดยเริ่มต้นที่กระบวนการจัดการสร้างความตระหนักและก่อตัวเครือข่าย และบริหารเครือข่ายโดยใช้กิจกรรม พัฒนาความสัมพันธ์และต้องรักษาความต่อเนื่อง

ข้อคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จที่ต้องดำเนินการอย่างมีชีวิตชีวา ที่มีข้อมูลข่าวสารที่ไหลเวียนเป็นที่รับรู้ของสมาชิกอย่างทั่วถึง ที่มีผู้จัดการเครือข่าย มีจุดประสานงาน(Node) ที่หนุนเสริมกิจกรรมสมาชิกเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง กว้างขวาง มีผู้นำที่กระตือรือร้น และกลไกการบริหารจัดการที่เหมาะสม ระบบข้อมูลและการสื่อสารที่มี

ประสิทธิภาพ และเอื้อต่อการสร้างความสัมพันธ์ภาพอันดี มีความต่อเนื่องในกระบวนการทาง  
ปัญหา

### ปัญหาสำคัญของเครือข่าย

เครือข่ายเป็นสิ่งที่จัดตั้งง่าย สร้างง่ายและก็ตายง่ายเช่นกัน สาเหตุการตายเข้าลักษณะข่ายที่ไม่ทำงาน (Net notwork) มักมีสาเหตุจากสิ่งต่อไปนี้ เช่น ขาดวัตถุประสงค์ชัดเจน, สมาชิกมีความไม่เท่าเทียมกัน มีการครอบงำจากผู้มีอำนาจประโยชน์, มีการรวมศูนย์อำนาจและความเป็นราชการที่ขาดความกระตือรือร้น, มีความแตกต่างของสมาชิกมากเกินไป, ขาดปัจจัยและทุนสนับสนุนในการดำเนินงาน, มีการใช้ทรัพยากรเงินทองส่วนรวมเพื่อประโยชน์ส่วนตัว, มีการสื่อสารผิดพลาดไม่ทั่วถึง ปกปิดข้อมูล, มีการแข่งขันทำลาย ระหว่างเครือข่ายที่มีผลประโยชน์ขัดกันและบางกรณีเครือข่ายทางสังคมอาจล่มจมเพราะ ไม่สามารถเผชิญข้อจำกัดทางการเมือง(ภายในและภายนอก)